

Nyelvi túra az erdőben

(Language Tour in the Forest)

Kovácsné Vinkovics Éva*

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Kivonat

Az *Oktatási Együtműködés az AT-HU határrégióban* innovatív elnevezésű határon átnyúló projekt keretében a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara mint projektpartner többek között azt a feladatot vállalta, hogy a regionális potenciálokra az óvodás korosztály számára német mint másodnyelvfejlesztő témafeldolgozásokat, aktivitásokat fejleszt. A regionális potenciálok nyelvfejlesztéssel való összekötésének elméleti háttere a tartalomalapú nyelvvelsajátítás. A beszámolóban egy konkrét regionális potenciál, a soproni erdőben található **Boszorkány tanösvényre** tervezett nyelvfejlesztési téma-, illetve aktivitásprogram kerül bemutatásra.

Kulcsszavak: erdőpedagógia, környezeti nevelés, korai nyelv-/másodnyelvfejlesztés, tanösvény, fenntarthatóság

Abstract

As part of the cross-border project titled "Educational Cooperation in the AT-HU Border Region_Innovative," the Benedek Elek Faculty of Pedagogy at the University of Sopron, as a project partner, has taken on the task of developing German as a second language learning materials and activities for preschool children, focusing on regional potentials. The theoretical background of linking regional potentials with language development is content-based language acquisition. The report presents a specific regional potential, a language development theme and activity program designed for the "Boszorkány" (Witch's) Nature Trail located in the Sopron Forest.

Keywords: forest pedagogy, environmental education, early language/ second language development, nature trail, sustainability

1. Bevezetés

Európa egy nagy közös élettér és gazdasági terület, ahol a növekvő, határon átnyúló mobilitásoknak köszönhetően a nyelvi, interkulturális és szociális kompetenciák, valamint a korai kétnyelvűség, többnyelvűség – beleértve a mindenkori szomszédos nyelveket – fejlesztése szükségyszerűen egyre fontosabb szerepet játszik. Az idegennyelv-elsajátítás pragmatikus célkitűzéseinek megfelelően a XXI. század elejétől fogva egész Európában jellemző a szomszédos ország hivatalos nyelve elsajátításának támogatása. Ez érvényes a magyar-osztrák

* vinkovics.eva@uni-sopron.hu

határregióra is, ahol széleskörű lehetőségek kínálóznak az együttműködésre és a kölcsönös kapcsolatok elmélyítésére.

2019 novemberétől 2022. év végig terjedő időszakban, szinte teljesen a világvilág idején zajlott az *Oktatási Együttműködés az AT-HU határregióban_innovatív*, röviden *BIG_inn AT-HU* elnevezésű határon átnyúló projekt a Soproni Egyetem közreműködésével. Középpontjában a fent említett nyelvi és kulturális kompetenciák mellett a természettudományos, műszaki és digitális kompetenciák erősítése állt az óvodás korú gyermekektől kezdve az általános iskola mind a 8 osztálya számára. A magyar-osztrák határregióban a munka dinamikus változó világában a fenti ismeretek alapvetők a jövőbeli fiatal felnőttek foglalkoztatásában. Elengedhetetlen, hogy az újonnan megjelenő gazdasági és társadalmi kihívásokra válaszolva a fenti ismeretek fejlesztése mindkét ország képzési rendszerében prioritást élvezzen.

A fentiek értelmében a *BIG_inn AT-HU* projektben a német nyelvi kompetenciák fejlesztése kiegészül a kutatás alapú és mozgásos tanulás kínálatával, kiemelt fókusszal a már említett területekre. Az óvodás gyerekek és tanulók – beleértve a többnyelvű oktatásban résztvevő gyerekeket, fiatalokat – innovatív, tartalomalapú edukációja hozzájárul a másodnyelv-elsajátítás sikerének növeléséhez. A projektcélok megvalósítása során a tudás- és nyelvtudás összekapcsolódik, a nyelvi anyagok ennek szellemében készültek.

Az innovatív aspektus a nyelvpedagógiában, az oktatás és a tudásátadás összekapcsolásában rejlik. A tanulási folyamatban a pedagógus olyan alkalmakat igyekszik kialakítani, amelyekre magas másod-/idegen nyelvi minőség jellemző. Innovatív megközelítésnek számít továbbá, hogy az oktatás folyamán a regionális potenciálok – esetünkben az erdő – tanulási helyekként, informális tanulási térként jelennek meg a mindennapokban.

A projekt célcsoportja az óvodás és általános iskolás korosztály, valamint a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar képzési profiljának megfelelően, a leendő óvodapedagógusok, a Kar hallgatói mint aktív közreműködői a nyelvi anyagok elkészítésében, tesztelési fázisában, illetve értékelésében.

A továbbiakban bemutatom a projektben készült egyik nyelvfejlesztő anyagot, mint jógyakorlatot, amely során egy konkrét regionális lehetőség, a soproni erdőben található Boszorkány tanösvény került feldolgozásra a fenti célok megvalósításának érdekében. A projektanyag kivételes értékét abban látom, hogy a nyelvfejlesztéssel párhuzamosan környezeti nevelés is zajlik, mégpedig természetes, erdei környezetben, ahol az erdei kirándulás felfedezéssel társulhat és megvalósulhat a tevékenység és egyben élmény alapú tanulás.

2. Az erdő mint tanulási tér

A természet mint erőforrás iránti igény soha nem volt akkora, mint manapság. Az erdőkkel kapcsolatos eltérő társadalmi-politikai értékek és mindenekelőtt a megnövekedett társadalmi igények többfunkciós erdészeti szolgáltatásokat igényelnek. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan az erdők változatos hatásáról való ismeretek a lakosság körében csökkennek. Az **„Európai Erdőgazdálkodási Stratégia 2020”** a társadalom szakmapolitikai szempontból való tájékoztatására helyezi a hangsúlyt. Fontos, hogy a lakosság tisztában legyen az erdő sokrétű funkciójával, ismerje meg a szolgáltatások széles körét, Európa klíma- és energiastratégiáját. Ezt a felvilágosító tevékenységet a gyerekeknél kell kezdeni, bennük kell tudatosítani a fenntartható gazdálkodás és az erdőfunkciók megőrzésének szükségességét. (URL1)

Az erdő rendkívül sokrétű. Sokoldalú feladatot tölt be az élővilágban, mind az ember, mind más élőlények életében. A teljesség igénye nélkül az erdő a következőkben játszik szerepet: élőhelyet biztosít állatoknak, növényeknek, gombáknak, moháknak, adott esetben az embernek is; véd a természeti veszélyek, katasztrófák ellen; nyersanyagot és energiát, tűzifát, papíralapanyagot szolgáltat; ivóvízforrás; tisztítja a levegőt, ezért tekintjük a bolygó tüdejének;

jóléti funkciót tölt be az ember életében, vagyis pihenést nyújt; táplálékot ad gombák, különféle gyümölcsök, gyógynövények, termések formájában; életkortól függetlenül megfelelő helyszíne játéknak, tanulásnak és egyben nyelvi kompetenciák fejlesztésére is alkalmas; az erdő a tudás átadásának potenciális színtere; lehetőséget kínál az önismeretre és a holisztikus tanulásra a fenntarthatóságra nevelés értelmében; hagyományos, ugyanakkor innovatív gazdasági motor; ökoszisztémájával aktívan hozzájárul a klímavédelemhez; nem utolsó sorban úgynevezett zöld munkahelyet biztosít (Land Niederösterreich 2022).

Az óvodás korú gyermek játékosan, tapasztalatok útján tanul. Egy erdei kirándulás során lehetősége nyílik testközelből megismerni, minden érzékszervével, azaz multiszenzorosan megtapasztalni az erdőt mint állatok és növények életterét, az erdő különböző szintjeit, megnevezhetik a benne élő növényeket, állatokat. Megszámolhatják az évgyűrűket, megtanulhatják a fa részeit, a főbb fafajokat.

Az erdő sokoldalúságával a pedagógusok feladata megismertetni a gyerekeket. Tudatos tervezéssel kell mérlegelni, mely ismeretre, szókincsre, mondatmodellekre van szüksége az óvodás korú gyermeknek első- illetve másodnyelven. Erre lehetősége van a csoportszoba keretein belül beszélgetéssel, könyv, illetve egyéb szemléltetőeszköz segítségével, de a tapasztalat alapú tanulás szellemében ennek legjobb módja a közvetlen erdei tapasztalatszerzés, kirándulás. Erre nyújt kiváló lehetőséget a soproni erdőben kialakított, Boszorkány meseösvény néven ismert 900 m hosszú tanösvény, amely a forgalomtól elzárt árnyas, erdei területen kialakított úton halad (Projektpartner 2022).

3. A Boszorkány meseösvény

A Boszorkány meseösvény erdei környezetben varázsolja el a legkisebbeket, ahol 8 állomáson, más-más nevelési területhez tartozó feladatok megoldásán keresztül, játszva juthatnak hasznos ismeretekhez.

A kirándulást megelőzően, az arra való felkészülés keretében a pedagógusnak két releváns előkészítő feladata van, amelyek szorosan összefüggnek egymással. Egyrészt meg kell ismertetni a gyerekekkel az erdőlátogatás szabályait, illemtanát. A projektanyag kidolgozásának első eleme az erdőlátogatás szabályainak másodnyelven történő elsajátításának/elsajátíttatásának céljából azok egyszerű, ismétlődő másodnyelvi mondatmodellekbe ágyazott megfogalmazása volt. Másrészt a „*Játék a szóval, játék a nyelvvel*” nyelvfejlesztő programunknak megfelelően anyanyelven elő kell készítenie a másodnyelven fejleszteni kívánt tartalmakat.

A nyelvfejlesztésre vonatkozóan általánosságban is érvényes a tanösvényen, hogy mind receptív, mind produktív nyelvi készségek fejleszthetők az adott feladatok függvényében. A receptív kompetenciák a feladat rövid, egyszerű mondatokban való kifejezésével, az instrukciók megfogalmazásával, azok ismétlésével fejleszthetők. A produktív nyelvi készségek a gyermeki megnyilvánulások, melyekre a gyerekeket motiválni a kísérő pedagógus feladata.

A **kiindulóállomás** (1. kép) mézeskalács-házikóra emlékeztet. A falán kedves rajzok és feliratok köszöntik a gyerekeket és életkoruknak megfelelő információt adnak az erdőben élő „varázslényekről”.

1. kép: Kiindulóállomás:
Kincses térkép vevőhely

A házikó fedett oldalhelyiségében vannak elhelyezve a szabadon elvehető – az ösvényen teljesítendő feladatokat és pecséthelyeket tartalmazó – Kincses térképek (2. kép). A térképen található kevés magyar nyelvű szöveget lefordítottuk német nyelvre számolva azzal, hogy az óvodás korban elkezdett kizárólag szóbeli másodnyelvi edukáció kiegészül az olvasással a tanösvény másik potenciális célcsoportja, a kisiskoláskor számára. A fordítás során figyelembe vettük a korai nyelvfejlés során alkalmazott nyelvpedagógia egyik kardinális szabályát, az egyszerűsítést. A didaktizálást követően így lett pl. a „*Ha az összes állomás pecsétjét begyűjtöted, az ajándékodat átveheted az erdei büfében a kincses térkép bemutatása és lepecsételése után.*” magyar nyelvű egy, többszörösen összetett mondatos instrukcióból a következő négy német nyelvű egyszerű mondat: „*Hast du alle Stempel gesammelt? Dann kannst du deine Stempel einlösen. Zeig deine Schatzkarte im Büfett vor! Du bekommst im Waldbüfett ein Geschenk.*”

2. kép: Kincses térkép

A Kincses térképek átvétele után rövid sétával máris az **első állomáson** találjuk magunkat, ahol meg kell tudni nevezni minimum 3 boszorkány mesehőst, boszorkányos mesét vagy varázslót. A sikeres megoldást megoldókulcs segíti 4 lehetőséget kínálva, melyek közül a pecsételéshez szükséges három (Hófehérke, Jancsi és Juliska, valamint a Hupikék törpikék Hókuszpókja) biztosan ismert az óvodás korosztály számára is. Elsősorban a kommunikatív kompetenciák fejleszthetők ezen az állomáson. A pedagógus kérdésére: „*Kennst du ein Märchen über Hexen?*” a gyerekek – az anyanyelvi előkészítésnek és a megoldókulcs képi szemléltetésének köszönhetően megnevezik a minimum három megoldást: „*Schneewittchen*”, „*Hänsel und Gretel*”, „*Gargamel*”.

A **második állomáson** (3. kép) „a macskák mindig a talpukra esnek” klisé mintájára fakorongokon keresztül négykéz lábon egyensúlyozás/ugrálás várja a gyerekeket. A feladat elvégzése a következő instrukciót követően indul: „*Balanciere/Hüpf über die Baumscheiben!*”

Az ügyességi feladatok közben a kitartásra buzdító biztatás, dicséret is elengedhetetlen: „*Geh nur weiter!*”, „*Du schaffst es gleich!*”, „*Sehr gut!*” stb.

A **harmadik állomáson** (4. kép) az érzékszervek közül a fülünk lesz a főszereplő, a hallgatóságban merülhetünk el. Itt az instrukciók: „*Leg dein Ohr an das Loch!*”, „*Horch!*” és a receptív nyelvi kompetenciákon – „*Was hörst du?*”, „*Hörst du ein Tier?*”, „*Hörst du den Wind?*”, „*Hörst du einen Vogel?*” – kívül lehetőségük van a gyerekeknek az aktív nyelvhasználatra is, ugyanis megnevezhetik a hallott zajt, illetve annak forrását: különböző állatokat (pl. madarakat), természeti jelenségeket (pl. a szelet): „*Ich höre einen Vogel.*”, „*Der Vogel zwitschert.*”, „*Der Wind weht.*”.

3. kép: 2. Állomás: „Négykéz” ugrálás

4. kép:
3. Állomás: Hallgatózás fatölcsérrel

5. kép:
4. Állomás: Fatörzsön egyensúlyozás

A **negyedik állomáson** (5. kép) ismét az egyensúlyozásé a főszerep, de itt már több, egymáshoz illesztett fatörzsön kell ügyeskedni. Mivel ismétlődő mozgástípusról van szó, az instrukciók tekintetében megvalósul a nyelvfejlésztés sikerének egyik fontos eleme, az ismétlés, miközben az egyensúlyozás tárgya változik: „*Balanciere über den Balken!*”

Az **ötödik állomáson** négy, a soproni erdőben is megtalálható gyógynövénnyel – fekete bodza, fehér csalán, hamvas szeder és fekete áfonya – ismerkedhetünk. Az információs táblán az adott gyógynövény képi ábrázolása, annak túoldalán pedig leírása segíti a gyógynövények megnevezését, felismerését. A leghatékonyabb a tanulás azonban, ha nem csak a növények nevét sajátítják el a gyerekek, hanem meg is keresik őket a soproni erdőben. Nyelvfejlésztés szempontjából ennél az állomásnál kevésbé az adott növények megnevezése, sokkal inkább a már ismert viselkedési szabályok ismétlése releváns: „*Pflücke keine Pflanzen!*”

A **hatodik állomáson** (6. kép) a zenei nevelés kerül a középpontba. A gyerekek egy nagyméretű faxilofonon játszhatnak le tetszőleges, vagy előre megadott dallamot a „*Spiel die Melodie nach!*” instrukciót követően.

A muzikalitás fejlesztése mellett a színek felismerésére és megnevezésére is lehetőség nyílik, mivel a faxilofon egyes elemei különböző színűek.

A **hetedik állomás** a „kincskeresés” élményével ajándékozza meg a gyerekeket, hiszen „varázkövet” vagy „varázsbót” – „*Der Stock/Stein ist dein Zauberstock/Stein.*” – kell keresniük. Itt is megjelenik természetesen a környezeti nevelés tudatossága, ugyanis az erdei viselkedés szabályainak ismertetése során felhívjuk a gyerekek figyelmét, hogy csak leesett, lehullott, letörött ágakat, leveleket stb. gyűjthetnek: „*Such dir einen abgefallenen Stock/einen Stein!*”

6. kép: 6. Állomás: Faxilofon

A **nyolcadik állomáson** (7. kép) a túra igazi csúcspontjaként „Boszorkányseprűn repülnek” a gyerekek, miután elhangzott a feladatra vonatkozó utasítás: „*Flieg auf dem Hexenbesen!*”. A feladat-teljesítés során a mozgás nevelési terület pedagógiai tevékenység valósítható meg. Az erdő – a tanösvény részben behatárolt tere ellenére – az óvodai keretknél lényegesen tágabb mozgásteret biztosít, ami a kognitív fejlődés, a szem fejlődése, de a nagy mozgásigény kielégítése szempontjából is alapvető fontosságú.

7. kép: 8. Állomás: Boszorkány rőppálya

A konkrét feladatokon túl a pedagógus számos ismeretközlési célt tűzhet ki és valósíthat meg az óvodai csoportjával. Megismertetheti például a gyerekekkel a különböző lokálisan jellemző fafajokat, azok termését. A különféle természetes anyagokat, terméseket tulajdonságaik alapján összehasonlíthatják, rendszerezhetik, mely állat melyik termékkel táplálkozik, hol lakik.

4. Összegzés

Az óvodában töltött évek a legalapvetőbb és legfontosabb tanulási szakaszok közé tartoznak. Ebben az időszakban, a gyermek 3-4-5. életévében különleges érzékeny fázisok lépnek fel, úgynevezett kognitív ablakok nyílnak meg. Ezek optimális időszakok többek között a másodnyelv akcentusának, alapvető nyelvtani szerkezetének elsajátítására, a téri tájékozódás és a muzikalitás fejlesztésére (Steiner 2020). Ezt összekapcsolva az intenzív gyermeki kíváncsisággal és belső motivációval megvalósulhat a korai átfogó nyelvi és természet-tudományos edukáció. Lényeges szempont, hogy gyermekközpontúan, a gyerekek számára releváns és érdekes hétköznapi témákból induljunk ki, valamint hogy a tevékenységeket a pedagógusok és a gyerekek közötti verbális interakciók kísérjék, amelyek támogató ingerként működnek. Erre nyújt többek között kiváló lehetőséget a Boszorkány tanösvény.

Felhasznált irodalom

- LAND NIEDERÖSTERREICH, LAND BURGENLAND (2022): Entdecken, Staunen und Forschen mit Natur und Sprachen. Themenblättersammlung. St. Pölten, Eisenstadt, Österreich
- PROJEKTPARTNER DES PROJEKTS BIG_INN AT-HU (ATHU129) (2022): Entdecke die Welt! Mit Sprachenvielfalt die Natur und Technik erforschen. Aktivitätensammlung für Kindergarten und Volksschule.
- STEINER, K. (szerk.) (2020): Der sprachensensible MINT Ansatz in EduSTEM und BIG_inn' Band 1 der Sprachansatz. Österreichische Kinderfreunde – Landesorganisation Wien, Wien.
- Saját fényképek, jegyzetek, megfigyelések

Webliográfia

- ILLNER, R.: Naturwissenschaft und Sprache. Erarbeitung eines Konzepts zur Verknüpfung des Bildungsbereichs Naturwissenschaften mit der sprachlichen Förderung in Kindertagesstätten. [chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcgclclefindmkaj/https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs/384_Expertise_Naturwissenschaften_Illner.pdf](https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs/384_Expertise_Naturwissenschaften_Illner.pdf) : Utolsó letöltés: 2024. 10. 01.